

## XX. YÜZYILDA CANİK (SAMŞUN) SANCAĞINDA ADLARI DEĞİŞTİRİLMEK İSTENEN YERLER VE YENİ ADLARI\*

*Selim ÖZCAN\*\**

### ÖZ

Yer adları, o topraklar üzerinde yaşayanların, vatani olduğunu ve kültürel özelliklerini yansıtan önemli bir belgedir. Dolayısıyla dünyanın değişik coğrafyalarını yurt edinen Türkler, hâkim oldukları topraklara kendi kültürlerinin özelliklerini gösteren yer adlarını vermişlerdir.

Bu durum, Osmanlı Devleti döneminde de sürdürüldü. Fakat Osmanlı, çok milletli bir devlet olmasından, her milletin kendi yaşadığı bölgeye, kendi dilinde yer adı vermesini ortaya çıkardı. Fransız ihtilalinin yaydığı milliyetçilik düşüncesi sonrasında ise devlet birlik ve düzeni sağlamaya yönelik bazı fikir akımları uygulamaya koydu. Bu akımlardan birisi de, Türkçülük fikri oldu. Bu düşünce istikametinde yabancı yer adlarının değiştirilmesine gidildi. Bu başlatılan değişiklik hareketi Canik (Samsun) sancağında da uygulandı.

**Anahtar Sözcükler:** Türkçe, Canik, Yer Adı, Osmanlı, Toponomi

### THE PLACES THAT THE NAMES WERE CHANGED AND THEIR NEW NAMES IN THE 20TH CENTURY AT CANİK FLAG

### ABSTRACT

The name of the places is an important document that reflect the culture and the country of the people who lived there. Therefore, the Turkish people settled in different parts of the world and named those places that they ruled for a period of time related to their culture.

Such a case continued during the Ottoman period. As the Ottomans were multinational State, each nation or groups named their own places with the names related to their culture. After the idea that appeared with the French Revolution, the state put some regulations and laws to provide the security and the unity of the state. One of these ideas was Turkish nationalism. The first application was the changing of the names of the places all over the country. The application that started at that time was applied by changing the name of Canik (Samsun) sanjak.

**Keywords:** Turkish, Canik, Place name, Ottoman, Toponymy

---

\* *Gönderim tarihi: 27.06.2018. Kabul tarihi: 04.07.2018.* Bu çalışma; 4-6 Mayıs 2006 tarihinde "Geçmişten Geleceğe Samsun" Sempozyumunda bildiri olarak sunulan metnin gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiş halidir.

\*\* *Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Eğitimi ABD, AMASYA. selim.ozcan@amasya.edu.tr ORCID: 0000-0002-3737-8600*

## Giriş

Toplumlar üzerinde yaşadıkları ve hâkim oldukları coğrafyalardaki yerleşim yerlerine ad verirken, oranın fiziki özelliklerinin yanı sıra beşeri ve ekonomik özelliklerini göz önünde bulundurmakta ve oralara kendi kültür, dil ve geleneklerine uygun adları vermektedirler. Dolayısıyla, tarihi geçmişi çok eski dönemlere kadar uzanan Anadolu coğrafyasında, XI. yüzyıldan itibaren Türkleşme hareketi başlamasıyla, yerleşim yerlerine çoğunlukla, Türkçe isimler verilmesinde, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin büyük katkısı olmuştur<sup>1</sup>. Bunun yanında insanlığın ilk medeniyet merkezlerinden olan Anadolu'da daha önceki yerleşimlerin ve kültürlerin izlerini yansıtan yer adları da bu dönemlerde varlıklarını sürdürerek korumuşlardır.

Türkler tarafından, XII. yüzyılın ikinci yarısında Canik (Samsun) sancağının hâkimiyet altına alınmasıyla, kültürel bakımdan Anadolu'nun diğer yerleşim bölgelerinde olduğu gibi saf olmayan bir coğrafya ile karşılaşıldı. Çünkü bu coğrafyada, Türk hâkimiyeti öncesinde değişik kültür toplulukları yaşamışlardır. Diğer bir ifade ile yerleşim yerleri farklı medeniyetlere ev sahipliği yapıp, değişik kültürler tarafından vatan yapılmıştı. Yani Anadolu coğrafyası farklı yaşama biçimlerine sahip olan topluluklar tarafından biçimlendirilmişti. Şehrine, köyüne, gölüne, nehrine dağına kendi kültürel izlerini ve alametlerini yansıtan adlar vermişlerdi.

Kültür mozaiki özelliğini yansıtan yerleşim yerlerini egemenliği altına alan Türkler, o coğrafyayı siyasi olduğu gibi kültürel vatan yapma mücadelesini de yapmışlardır. Dolayısıyla kendilerine has yaşama biçimlerinin alametlerini ve izlerini yerleşim yerlerine ilmek ilmek işleyip, yepyeni bir yaşama biçimi olan Türk - İslam kültürü ile coğrafyayı tanıştırmışlardır<sup>2</sup>. Canik (Samsun) sancağında bu süreç bölgenin fethiyle başlayıp, Osmanlı hâkimiyeti döneminde de sürdürülmüştür.

Türkler, fetihle birlikte oralara ad verip, ifade etmede bir coğrafyacı duyarlılığıyla hareket ederek; şehirleri, köyleri, küçük arazi parçalarını, geçitleri, ırmakları, gölleri, dağları, yaylaları kültürel özelliklerini belirten anlamlı adlarla isimlendirmişlerdir<sup>3</sup>. Aynı zamanda egemen bir millet kudretiyle sahiplendiği coğrafyaya kültürel özelliklerini kazıyarak yerleşim yerlerini adlandırarak Türkleştirilmişlerdir. Ayrıca nesiller boyu toplum vicdanında yaşanması sağlayarak, günümüze kadar mevcudiyetini muhafaza eden bu yer adları kültürleşmenin göstergesi olması, bakımından ayrı bir önem de ifade etmektedir. Bunun yanında adlandırmalar, toplumun sosyo-kültürel yapısı, iskân ettikleri ve kullandıkları yerlerin geçmiş tarihi ile coğrafi yapıları hakkında önemli

<sup>1</sup> B. Ünal İbret, "Çankırı'daki Köy Adları Üzerine Coğrafi Açından Bir İnceleme", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S: 7, İstanbul 2003, s. 54

<sup>2</sup> Bahaeddin Yediyıldız, "Ordu İli Yer Adları", *Türk Kültürü Araştırmaları*, 22/256, Ankara 1984, s.20

<sup>3</sup> Mehmet Eröz, "Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S: 12, İstanbul 1986, s.43

bilgiler vererek, insanlığın ve medeniyetin izlerini yansıtır<sup>4</sup>. Dolayısıyla bu yerleşim yeri adları ilmî metotlarla özellikle konusu, yer ve zaman adları bilgisi adı verilen “onamastik” in, yer adları ile uğraşan kolu olan “toponimi”nin<sup>5</sup> ortaya koyduğu araştırma usullerine göre incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışma ile Osmanlı Devletinde, iktidarın XX. yüzyılın başlarında, ülke genelinde başlattığı yerleşim yeri adlarının Türkçülük akımı doğrultusunda, Türkçeleştirilmesi amacına yönelik yapılmasını önerdiği faaliyetlerin, Canik (Samsun) sancağında uygulandığının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

### 1-Yer Adlarının Anlam ve Önemi

Yer adları, bir coğrafyanın üzerinde yaşayanların vatanı olduğunu gösteren önemli belgelerdendir. Aynı zamanda, yer adları coğrafyanın dil tarihi, yerleşim tarihi ve etnik yapısı hakkında da önemli bilgileri vermektedir<sup>6</sup>. Ünlü Türk düşünürü Kaşgarlı Mahmud, XI. yüzyılda yazdığı “Divan-ı Lügati’t- Türk” adlı eserinin “Kitapta Söylenen ve Söylenmeyen Şeyler Üzerine Söz” bölümünde bu düşüncenin önemini şöyle vurgulamıştır. “Yazdığım dağlar, çöller, dereler, sular, göller İslâm Türklerin ellerinde bulunanlardır. Çünkü dillerde dolaşan bunlardır. Bunları tanınmış oldukları için yazdım; tanınmamış olanların birçoklarını bıraktım. Müslüman olmayan Türk illerinden bir takımını dahi yazdım; gerisini yazmadım; çünkü onları yazmakta bir fayda yoktu. Türk diline sonradan girmiş olan kelimeleri yazmadım; erkek ve kadın adları da yazılmadı. Bunlardan ancak doğru bilinmesi için çok kullanılan, herkes tarafından tanınan adlar yazıldı”<sup>7</sup>.

İlk yurttan, dünyanın farklı coğrafyalarına yayılarak oraları vatan yapan ecdadımız, ata Kaşgarlı Mahmud’un düşünceleri doğrultusunda her gittiği bölgeye kültürümüzün alametlerini yansıtan yerleşim yeri adları koymuşlardır. Bu durum, fetihle birlikte yaşanılmaya başlanılan Anadolu coğrafyası içinde geçerli olmuştur. İşte, Anadolu’ya da İlk Türk devletlerinin, Selçukluların, Türkmen Beyliklerinin ve Osmanlıların düzenli ve planlı yerleşme siyasetleriyle geleneğe uygun, düşünerek ve bilerek yer adları verilmiştir<sup>8</sup>. Dolayısıyla bu

<sup>4</sup> Nermi Uygur, “Yer Adları”, *Türk Dili*, S: 187, Ankara 1967, s. 502.

<sup>5</sup> H. Hilmi Karaboran, “Türkiye’de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Yer Adları Bildirileri Sempozyumu, 11-13 Eylül*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, s. 97; Serdar Yavuz-Mustafa Şenel, “Yer Adları (toponim) Terimleri Sözlüğü”, *Turkish Studies*, 8/8, Ankara 2013, s. 2239-2254; Alaeddin Mehmedoğlu-Hatire A. Aliyeva, “Yer Adları Tarihin Aynası’dır”, *Türk Kültürü*, C: 37, S: 437, Ankara 1999, s.552.

<sup>6</sup> Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilimi)*, C: II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1982, s. 103.

<sup>7</sup> Kaşgarlı Mahmud, *Divanı Lûgat-it Türk Tercümesi*, Çev. Besim Atalay, C: I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985, s.27-28

<sup>8</sup> Eröz, a.g.m, s.43-53.

adlandırmalar, Anadolu kültür coğrafyasına Türk imzasının atılmasının belgesi ve Türk toplumunun coğrafyası ile bütünleşmesinin göstergesi olmuştur<sup>9</sup>.

Osmanlı Devletinin çok milletli bir yapıda olması ve milliyet esasına önem verilmemesi, hâkimiyetindeki her milletin kendi iskân ettiği coğrafyaya kendi kültür diline uygun yer adları vermesine sebep olmuştur. Dolayısıyla, Osmanlı coğrafyasında karşımıza Türkçe olamayan yer adlarının çıkması olağan bir durum olarak karşılanmalıdır. Fakat Fransız ihtilalinin yaydığı fikir akımlarından milliyetçilik düşüncesinin, dış güçlerin de telkinleriyle desteklenmesi, hem siyasi hem de kültürel açıdan devlet üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren, Osmanlı Devleti'nin izlediği Osmanlıcılık siyasetinin aleyhte kullanılmaya başlanmasıyla, özellikle Rumeli topraklarında yaşayan Osmanlı vatandaşı gayrimüslim halkın oluşturduğu milletler ayrılıkçı hareketler başlattılar. Dönemin emperyalist güçlerinin desteğini de alarak bağımsızlıklarını ilan etmeye yöneldiler. Her biri ayrı bir siyasi devlet olan bu farklı milletler, siyasi bağımsızlıklarının yanında yurtlarını kendi dillerinin özelliklerine göre yer adları ile biçimlendirmeyi, coğrafyalarının kültürel yapısını değiştirmeyi bir görev addettiler. Bununla da yetinmeyip egemenliklerine aldıkları yerleşim yerlerindeki Türkçe yer adlarını değiştirmekte bir beis görmeyerek, yıllarca birlikte yaşadıkları Türk hoşgörüsünün kaynağı olan Türk kültürünün izlerini yok etmeyi de önemli bir vazife bildiler<sup>10</sup>.

Osmanlı yönetimi, devleti parçalamayı amaçlayan bu ayrılıkçılık hareketlerine karşı birlik ve beraberliği sürdürmeye yönelik bazı fikir akımlarını hayata geçirmeye çalıştı. Bunlardan Osmanlılık fikrini, Osmanlıcılık olarak yürürlüğe koymak istediye de, gayrimüslimlerin ayrılıkçı hareketlerine engel olunamadı. Daha sonra İslamcılık düşüncesiyle devlete bağlı Müslümanların bütünlüğünün sağlanması amaçlandı. Başarılı olunamaması üzerine yönetimdeki İttihat ve Terakki idaresi, Türkçülük fikrini yürürlüğe koydu. Osmanlı Devleti'nin XX. yüzyılın başlarında, yaşadığı Balkan felaketinin ardından millî his ve düşüncelerin daha çok yoğunlaşması üzerine bir kültür hareketi olarak başlayan, daha sonra giderek siyasi bir akım haline gelen Türkçülük düşüncesi, devlet yönetiminde baskın olmaya başladı<sup>11</sup>.

İttihat ve Terakki idaresi yaşanan bu gelişmeler üzerine yalnızca askeri ve siyasi sahalarda değil, devletin Türk devleti olduğu düşüncesinden hareketle yeni bir takım düzenlemeleri uygulamaya koydu. Bunlardan biride; kültürel alanda başlatılan ve Türk coğrafyasını kapsayan, Türkçe olamayan, yerleşim yeri adlarının değiştirilmesi faaliyetleri oldu. Bu amaçla, Dâhiliye Nezareti Canik (Samsun) sancağının da içerisinde bulunduğu pek çok sancakta komisyonlar kurarak çalışmalar başlattı.

<sup>9</sup> Sırrı Erinç, "Güneydoğu Avrupa'da Türkçe Ekzonimler" *İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*, S: 6, İstanbul 1989, s. 9.

<sup>10</sup> Mehmedoğlu-Aliyeva, *a.g.m.*, s. 553-554.

<sup>11</sup> Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C: VIII, TTK Basımevi, Ankara 1983, s.550-563.

## 2-Canik Sancağındaki Yer Adları Değişiklikleri

### 2.1-Canik Adı ve Menşei

Canik adı günümüzde, Canik dağlarının ismi olarak bilinmektedir. Samsun ilinin güney batısından, batıda Kızılırmak vadisinden başlayıp, doğuda Ordu'nun doğusundan akan Melet ırmağına kadar 180 km boyunca uzanan, güneyde Kelkit ırmağına kadar olan ve 60 km genişliğindeki bölgenin adıdır.<sup>12</sup> Bunun yanında, Anadolu'nun Karadeniz sahilinde, Kızılırmak ve Yeşilirmak arasında ve daha doğuda Ordu'ya kadar uzanan bölgeye verilen addır. Kelimenin menşei bilinmemekle birlikte, Gürcü lehçesinin bir kelimesi ile ilişkili olduğu da ifade edilmektedir.<sup>13</sup>

Karadeniz kıyısının bu bölgesinde, yerli halk tarafından, "Cenik" şeklinde söylenen bu kelime, "sürülerin kışın barındıkları çukur yer, kışlak" manasında ve ancak yazın sürüler ile gidilip, iskân edilen yüksek yerlerin (oba, yayla) aksi olarak da kullanılmaktadır. Canik adı bir idari coğrafya adı olarak kullanılmış, ilk defa Sivas eyaletine, ardından Trabzon'a bağlanan bir sancağa (liva) verilmiştir.<sup>14</sup> Çalışmamızda bu ad idari anlamda kullanılmıştır. Ayrıca Samsun merkez Çatalçam, Erzurum ilinde Oltu'nun Dokuzdeğirmen, Tunceli ilinde Mazgirt'in Aydınlık köylerinin eski adları da Canik olarak geçmektedir.<sup>15</sup>

Canik adının ilk defa rastlanıldığı Türkçe kaynak, 1244-1245'te kaleme alınmış olan Danişmendname'dir. Bu kaynakta, Canik bölgesinin sınırları şöyle ifade edilmektedir. Batısında Samsun, doğusunda Trabzon ve Bulgar dağları, kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Karakuş (günümüzde Ordu iline bağlı Akkuş ilçesi) yer aldığı belirtilmektedir.<sup>16</sup>

Osmanlı hâkimiyetindeki Canik sancağının XV. ve XVI. yüzyıllardaki konumu ise şöyle belirtilmektedir. Orta Karadeniz bölgesinde, sınırları Bafra'nın batısından başlayan, Samsun merkez olmak üzere, Salıpazarı, Çarşamba, Terme, Ünye ve Kavak'ı içerisine alan, Fatsa ile Perşembe arasından denize dökülen Bolaman ırmağına kadar uzanan bölgenin adı olarak tanımlanmaktadır.<sup>17</sup> Ayrıca "Canik Beyleri" adlı eserin yazarı da, kitabının girişi kısmında Canik bölgesinin konumunu; doğuda Trabzon'dan bugünkü Samsun ilinin batı sınırı, güneyde ise Amasya ve Tokat'a kadar uzanan bölge olarak belirtmiştir.<sup>18</sup>

<sup>12</sup> *Büyük Larousse*, "Canik Dağları", C: 5, s. 2168.

<sup>13</sup> Besim Darkot, "Canik", *İslam Ansiklopedisi*, C: III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, s.25

<sup>14</sup> Darkot, *a.g.m.*, s.25.

<sup>15</sup> *Köylerimiz*, T.C İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Ankara 1982; *Belediyeler/Köylerimiz*, T.C İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Türk İdareciler Vakfı Yayınları, Ankara 1985, s.323,783.

<sup>16</sup> Necati Demir, "Bir Coğrafi Bölge Olarak "Canik, Tarihi Alt Yapısı", *Orta Karadeniz Sempozyumu (7-11 Eylül 2005) Bildirileri*; Mehmet Öz, *XV-XVI. yüzyıllarda Canik Sancağı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s.27.

<sup>17</sup> Öz, *a.g.e.*, s. 25-26.

<sup>18</sup> Kazım Dalcimen, *Canik Beyleri*, Ahali Matbaası, Samsun 1940, s. 8.

Tespit edilen bu verilerden sonra Canik bölgesinin coğrafi konumu; kuzeyde sahil boyunca, güneyde ise Kelkit ırmağına kadar uzanan, doğuda Trabzon - Rize il sınırından başlayıp, Canik Dağları da dâhil olmak üzere, Sinop yakınlarına kadar devam eden bölge olarak tanımlanabilir<sup>19</sup>.

Bölge için Samsun isminin kullanılışı ise Türklerin Canik bölgesini egemenliklerine alırlarından sonradır. Dolayısıyla Samsun adının XII. ve XIII. yüzyıllardaki Türk kaynaklarında kullanıldığı karşımıza çıkmaktadır. Samsun adının “Amisus” sözcüğünden türetildiği ve bölgeye gelen Türklerin ilk olarak kendi ses uyumlarına göre önce “Samisun” olarak, daha sonra ise “Samsun” biçimine dönüştürüp kullandıkları ifade edilmektedir<sup>20</sup>.

Bu yüzyıllarda Samsun sözcüğü şehir merkezinin adı olarak bilinmesine rağmen sancak ismi olarak “Canik” kelimesi kullanılmıştır. Canik sancağı; idari bakımdan 1910 yıllarından itibaren, Cumhuriyet dönemine kadar müstakil bir mutasarrıflık olarak herhangi bir eyalete bağlı olmadan yönetilmiştir<sup>21</sup>. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan yeni yönetim yapılanmasına göre vilayet olan bölgeye, şehir adı olarak merkez isminden dolayı “Samsun” denilmiştir.

### **2.1-Canik Sancağındaki Yer Adları Değişikliği Çalışmaları**

Dâhiliye Nezareti tarafından çok eskiden beri adlandırılmış olan ve feth edildikten sonra da kullanılan bazı şehir, kasaba ve köy adlarının Osmanlılıkla (Türklükle) hiçbir ilgisi olmadığı, telaffuzlarının da güç olduğu gerekçesiyle, uygun adlarla değiştirilmeleri kararlaştırıldı. Bu kararın, Canik sancağına bir genelge ile bildirilmesi üzerine<sup>22</sup>, tüm vilayetlerde olduğu gibi, sancak ve kaza merkezlerinde bu iş için oluşturulan komisyonlar tarafından çalışmalar başlatıldı<sup>23</sup>. Dâhiliye Nezaretinin, bir genelge ile yer adlarının değişikliğini belirtmiş olmasına rağmen, ülke çapındaki çalışmalar esnasında bazı aksaklıkların görülmesi üzerine, bu defa İttihat ve Terakki liderlerinden Osmanlı Harbiye Nazırı ve

<sup>19</sup> Demir, *a.g.b.*, s. 3.

<sup>20</sup> Kazım Dilcimen, “Samsun Kelimesi”, *Ondokuz Mayıs Samsun Halkevi Dergisi*, S: 56, Samsun 1942, s. 18.

<sup>21</sup> Orhan Kılıç, “Osmanlı Dönemi İdari Uygulamalar Bağlamında Canik’in Yönetimi ve Yöneticileri”, *Geçmişten Geleceğe 2006 Samsun*, Samsun 2006, s. 50.

<sup>22</sup> Osmanlılığa vech-i münasip olmayan ve müşabih isimlerle tevsiim edilmiş olan şehir, kasaba ve kuranın esamisinin tebdili. Bkz. *BOA*. Dâhiliye Nezâreti İdare-i Umûmiye (DH. İUM), nr.48/10, s. 2, Tarih 14 Teşrinievvel 1331 (27 Ekim 1915).

<sup>23</sup> Fakat 26 Teşrin-i Sani 1331’de (9 Aralık 1915) Canik Sancağı Mutasarrıfı Kemal tarafından, Dâhiliye Nezâretine şehir, kasaba ve köylerin isimlerinin değiştirilmesi hakkında 14 Teşrin-i Evvel 1331’de (27 Ekim 1915) gönderilen genelgenin, sancağın kaleminden, hükümet dairesine nakli sırasında diğer evraklara karışarak bildirilmiş ve genelgeye ilişik yer adlarının değişikliğini gösteren cetvel ile genelgenin suretinin gönderilmesi, 1 Kanunievvel 1331 (14 Aralık 1915) tarihli telgraf ile istenmiştir. *BOA*, DH. İUM, nr.48/10,s.2, Bu telgrafa, İdare-i Umumiye-i Dâhiliye Müdüriyeti 3 Kanunievvel 1331’de (16 Aralık 1915) cevap vererek istenen genelge ile hangi adların değiştirilmesinin uygun olacağını ihtiva eden pusulanın suretlerinin gönderildiği bildirilir. *BOA*, DH. İUM, nr.48/10, s. 2.

dönemin yetkililerinden Enver Paşa<sup>24</sup>, 5 Ocak 1916 tarihinde yeni bir emirname yayımlayarak, yer adları değişikliklerinde uygulanacak esasları bildirdi<sup>25</sup>.

Bu emirnameye göre; “Osmanlı ülkesinde Ermenice, Rumca, Bulgarca hatta İslam olmayan topluluklara ait olan vilayet, sancak, kasaba, köy, mahalle, nahiye, dağ, nehir gibi bütün adların Türkçe ‘ye çevrilmesi için yurt genelinde bir çalışma yapılması istendi. Müslüman kavimlere ait olan ancak Türkçe olmayan adların bunun dışında tutulması belirtildi”<sup>26</sup>.

Yapılan çalışmalar sonrasında, Canik sancağındaki şehir, kasaba ve köylerin isimlerinin yer adlarının değişikliği hakkındaki incelemelerin sona erdiği, mutasarrıf tarafından Dâhiliye Nezaretine 21 Mart 1916 tarihinde bir telgraf ile bildirildi<sup>27</sup>. Ardından hem 27 Ekim 1915'de gönderilen genelgeye, hem de Enver Paşa'nın yayınladığı emirnameye göre Canik sancağı dâhilinde adları değiştirilen kasaba, köy ve mahalleler ile bunların hangi yeni adlarla isimlendirilmesinin uygun görüldüğüne dair cetvel düzenlenerek 9 Mayıs 1916 günü Canik mutasarrıfı tarafından, Dâhiliye Nezaretine gönderildi<sup>28</sup>.

Canik sancağı dâhilinde, yer adları hakkında yapılması uygun olacağı belirtilen düzenlemelere göre; mutasarrıflık tarafından, Bafra kaza adının değiştirilmesi gerekirse “Kızılırmak”, Çarşamba kaza adının değiştirilmesi gerekirse “Yeşilirmak” adlarının verilmesinin uygun olduğu belirtildi. Terme kaza adının “Sancaklı Kazası”, Ünye kaza adının “Saraybahçe”, Fatsa kaza adının “Yalısaray” olarak değiştirilmesi önerildi. Kavak kazasının, Bağdat yolu üzerinde bulunması ve adın Rumca ile de ilgisinin olmamasından dolayı değiştirilmemesi, değiştirilmesi durumunda ise “Durak” adının verilmesinde sakınca olmadığı bildirilmiştir<sup>29</sup>. (Bkz. Tablo IV/ b, c, d, e, f, g, h)

<sup>24</sup> M. Şükrü Hanioglu, “Enver Paşa”, *DVİA*, C: XI, İstanbul 1996, s. 261-264.

<sup>25</sup> *BOA*, DH. İUM, nr. 48/17, lef.2

<sup>26</sup> Yer adları ile ilgili bu emirnameye göre; Çalışmalar, bölge dâhilindeki askerî başkanlar ve mülkiye memurları tarafından yapılacak, yer adlarının değiştirilmesine önce vilâyet, sancak ve kaza merkezlerinden başlanacak, hazırlanan cetveller ise karargâha gönderilecekti. Burada gönderilen cetveller incelenerek, birbirine benzeyen adlar, yazılı olarak değiştirildikten sonra, uygulanmak üzere Dâhiliye ve Posta Nezaretine gönderilecekti. Yeni yer adlarının değişikliğinde, çalışkanlık ve askeri zaferlerimiz ölçü alınacak, harp sahası olan yerler, oraya özel şanlı tarihi hatırlatacak ve bu mümkün değilse, en namuslu ve memleketine en faydalı hizmetlerde bulunmuş, ama vefat etmiş olanların adları verilecekti. Veyahut bölgenin bol miktarda yetişen ve tanınan ürünü, sanayi ve ticareti daima sabit kılacak, coğrafyanın durumuna yakışan isimler bulunacaktı. Sözüün kısası, okulda öğretmenler, öğrencilerine coğrafya dersleri sırasında vatanımızın her parçasını anlatırken, öğrenciler aynı zamanda her mevki ‘in şanlı tarihine, iklim, mahsul, sanat ve ticaretine aid faydalı bilgiler bulabilmelidirler. Bir de, öteden beri yabancıda olsa alışılmış ve bugün konuşulmakta olan adların, birden bire kelimenin yapısına hiç benzemeyen ad ile değiştirilmesi hem halk arasında bazı yanlışlıklar hem de eski adların yine söylenmesine sebep olacağından, halkın bu durumu dikkate alınarak ona göre isim bulunmaya itinâ gösterilmelidir. Meselâ; "Ereğli"ye "Erekli" veya "Eraklı", "Gelibolu"ya "Velibolu" denilmesinde bir sakınca olmayacaktır. *BOA*, DH. İUM, nr. 48/17, lef.2.

<sup>27</sup> *BOA*, DH. İUM, nr.48/10, s.3.

<sup>28</sup> *BOA*, DH. İUM, nr.48/10, s.4.

<sup>29</sup> *BOA*, DH. İUM, nr.48/10, s.5

Bu değişikliklerin yanında; Samsun merkez kazasının 6 mahallesi ile 16 köyünün; Bafra kazasının adı ile 29 köyünün; Çarşamba kazasının adı ile 1 mahallesinin; Terme kazasının adının; Kavak nahiyesinin 2 mahallesi ile 3 köyünün; Alaçam nahiyesinin 1 mahallesi ile 4 köyünün; Ünye kazasının adı ile 1 mahallesi, 1 nahiyesi ve 16 köyünün; Fatsa kazasının adı ile 6 köyünün adlarının değiştirilmesi düşüncesi bildirilmiştir. Canik sancağı ve yöresine ait değiştirilmesi önerilen yerleşim yeri adlarının toplamı 91 civarındadır (Bkz. Tablo I). Bu adların etimolojik tahlillerine gidilmeksizin, ilk okunduğunda açık ve seçik olarak anlaşılabilir göz önünde bulundurularak, söz konusu adlar bir tasnife tâbi tutulduklarında şöyle bir tablo ile karşılaşılmaktadır.

Tablo I; Canik Sancağında Adları Değiştirilmesi İstenen Yerleşim Yerlerinin Sayıları

Canik Sancağının İdari Birimleri	Yerleşim Yerleri				Toplam
	Mahalle	Köy	Nahiye	Kaza	
Samsun Merkez	6	16	--	5	27
Kavak Nahiyesi	2	3	--	--	5
Alaçam Nahiyesi	1	4	--	--	5
Bafra Kazası	--	29	--	--	29
Çarşamba Kazası	1	--	--	--	1
Terme kazası	--	--	--	--	--
Ünye kazası	1	16	1	--	18
Fatsa Kazası	--	6	--	--	6
<b>TOPLAM</b>	<b>11</b>	<b>74</b>	<b>1</b>	<b>5</b>	<b>91</b>

Tablo II: Canik Sancağındaki Yer Adlarının İsimlerinin Sınıflandırılması<sup>30</sup>

Canik Sancağının İdari Birimleri	Çevre ile ilgili Adlar			Kişilerle ve Topluluklarla İlgili Adlar		
	Çevr. Coğr. Özellikler	Çevr. Renkler	Çevredeki Hayvanlar	Kişi Ad ve Unvan	Dini Adlar	Mesleklerle ilgili Adlar
Samsun Merkez	4	3	--	12	3	--
Kavak Nahiyesi	1	--	--	4	--	--
Alaçam Nahiyesi	4	--	--	1	--	--
Bafra Kazası	8	3	4	13	2	--
Çarşamba Kazası	2	--	--	--	--	--
Terme kazası	--	--	--	--	--	1
Ünye kazası	8	2	--	7	1	1
Fatsa Kazası	6	--	1	--	--	--
<b>Toplam</b>	<b>33</b>	<b>8</b>	<b>5</b>	<b>37</b>	<b>6</b>	<b>2</b>
<b>Genel Toplam</b>	<b>91</b>					

<sup>30</sup> Tablodaki yer adlarının isimlendirilmesindeki sınıflama için bkz. Doğan Aksan, "Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, Ankara 1973, s.185-187.



Tablo III: Canik (Samsun) Sancağındaki Yer Adlarının Özelliklerine Göre İsimlendirilme Oranı

İsimlerin Sınıflanması	İsim Sayısı	Oranı
Çevrenin Coğrafi Özellikler	33	% 36
Çevredeki Renkler	8	% 9
Çevredeki Hayvanlar	5	%6
Kişi Ad ve Unvanları	37	%40
Dinle İlgili Adlar	6	%7
Mesleklerle ilgili Adlar	2	%2
<b>Toplam</b>	<b>91</b>	<b>% 100</b>

Canik sancağı ve yöresi yerleşim yeri adlarının en büyük kısmını 37 ad değişiklik önerisi ve yüzde 40'lık bir oranla kişi isim ve unvanlarıyla ilgili adlara dayanan yer isimleri oluşturmaktadır. (Bkz Tablo II ve III) Bu adlandırmada, doğrudan doğruya insan adlarının çıkış noktası olarak alındığı ve tarihe mal olmuş simaların adlarının daha çok ilham kaynağı olduğu görülmektedir. Örneğin Fazıl Ahmet Paşa, Piri Paşa, Çandarlı, Osman gibi kişi adları yanında, Mahmudlu, Tursunlu, Küçük Ahmetli, Kara Ahmetli gibi köylerin sakinleri arasında baba adı söz konusu köyün adıyla aynı olan şahısların adlarından kaynaklanan yer adlarına da rastlanılmaktadır<sup>31</sup>.

Dinle ilgili adlandırmada ise, dini kaynaklı 6 ad değişikliği ve yüzde 7 gibi düşük bir orandaki adlara, dini kurumlar ve temalar ilham kaynağı olmuştur. Örnek olarak Hoca, Hayırlı, Niyazlı, Hızır Bey gibi yer adları sayılabilir.

Meslek isimleri de yer adı olarak kullanılmıştır. Bu kullanım biçimi 2 ad değişikliği ve yüzde 2 gibi en düşük oranı oluşturmaktadır. Örneğin; Semerci gibi meslek ismi, yer adı olduğu gibi Osmanlı devlet ve saray örgütünün isimlerini yansıtan, Sancak gibi isimler de yer adı olarak benimsenmiştir.

Yer adlarını belirlemede, en kalabalık ikinci isim grubunun menşei'ni 33 isim ve yüzde 36'lık bir oranla, çevrenin coğrafi özelliklerini yansıtan yer adları oluşturmaktadır. (Bkz Tablo III) Buradan da çevrenin, Türklerde adlandırmada her bakımdan önemli bir yer tuttuğunu ifade edebiliriz. Bu da Türklerin çevreye bağlılıklarıyla, çevre ile ilişkilerinin çok daha yoğun olduğu şeklinde açıklanabilir. Çünkü Türkler, üzerinde yaşadıkları çevreyi gözlemişler; onu tanımışlar ve ondan keşfettiklerini kendi dilleriyle tasvir etmeye çalışmışlardır. Genellikle, çevrenin coğrafi özellikleri ve jeolojik yapısı, çevredeki renkler, çevrenin genel özellikleri ve çevredeki varlıklardan olan bitki örtüsü, hayvanlar ve yapılardan etkilenmişlerdir<sup>32</sup>. Çevreyle ilgili yer adlarına; Çamlıdere, Beypınar, Baharlı, Çukurlu, Fındıklı, Yüksekalan, Yıldırım, Karşıyaka, Bademler gibi çevrenin özelliklerini yansıtan adlar örnek verilebilir. Bunların yanında Yeşilteke, Karakayış, Alaca, Karayazı gibi yer adlarıyla da çevredeki renkler dile getirilmiştir.

<sup>31</sup> Yediyıldız, *a.g.e.*, s. 22.

<sup>32</sup> Anadolu köy adlarında adlandırma yolları için bkz, Aksan, *a.g.m.*, s.185-193.

Koyundere, Kuşalakese, Leylekli, Kartal adları da çevredeki varlıklardan olan hayvan isimlerinden esinlenerek adlandırılan yerleşim yeri adları olmuştur. (Bkz. Tablo IV/a,b,c,d,e,f,g,h, )

Canik Sancağı dâhilindeki yer adları değişikliklerine gidilirken Türk kültürünün özelliklerini yansıtan ve yabancı dillerle ilgisi olmayan, öz Türkçe adların verilmesi, çalışmaları yürütecek komisyon tarafından amaç edinilmiştir. Fakat komisyon üyelerinin yer adları konusunda pek bilgili olmadıkları ve hiçbir alt yapı hazırlığı olmaksızın, bu çalışmalarını alelacele gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Çünkü komisyon üyelerinin Türk etimolojisinden ve tarihinden habersiz bir şekilde öz Türkçe yer adlarının, gene Türkçe adlarla değiştirilmesini önermişlerdir. Örneğin; Samsun merkeze bağlı ve eski Türk topluluklarındaki oymak adlarından olan, "Kadamut"<sup>33</sup> köyünün adının yerine "Güzelpınar" adı uygun bulunmuştur. Bafra kazasına tâbi ve Türk tarihindeki ünlü kişi adlarından olan "Kaydalapa"<sup>34</sup> köyünün adının yerine de "Ağayurdu" adı önerilmiştir.

Bunun yanında Aktekke (Hıristiyani), Karatekke; Gazibeyli (İslam), Yukarı Gazibeyli; Gazibeyli (Hıristiyani), Aşağı Gazibeyli; Kuşlıgan, Kuşalakese; Fındıki, Fındıklı gibi değişikliği istenen adın, okunuşundan hareket edilerek verilen adlar da olmuştur. Martıkal'a (İslam), Martıkal'a (Hıristiyani); Gazibeyli (İslam) Gazibeyli (Hıristiyani); Hırsemenkiler (İslam), Hırsemenkiler (Hıristiyani); gibi aynı adla anılan ve biri İslam, diğeri Hıristiyani olan yerleşim yerleri de, Kal'a, Kal'acık; Yukarı Gazibeyli, Aşağı Gazibeyli; Hırsemenkiler (İslam) Turgud, Hırsemenkiler (Hıristiyani), Muradoğlu gibi birbirine yakın veya benzer adlarla adlandırılmıştır.

Canik Sancağında yer adlarının değiştirilmesi hususunda yapılan çalışmaların, uygulamaya geçirilmesi ve günümüze olan yansımalarını değerlendirecek olursak, değişikliklerin tam olarak uygulanmaya geçirilemediği gözlemlenmektedir. Şöyle ki sancağın merkezi olan Samsun'da değiştirilmesi uygun görülen 22 yer adından, sadece Çandarlı diye teklif edilen yer adının, bugün Çandır adıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Bunun dışında değiştirilmesi düşünülen Alonessa, Alonos; Memados, Mamados; Adriya, Andırya; Kadamut, Kadamut; Balaç, Balaç; Olyasse, Olyas; Karasamsun, Karasamsun; Koymat, Koymat; Kamalos, Kamalos; Kethudaoğlu, Kethudadağı; Çinik, Çinik gibi yer adlarını karşılaştırdığımızda, adların hemen hemen değişiklikten önceki yer adlarıyla daha sonraki kullanımlarının aynı olduğunu ifade edebiliriz. Bu gözlemlerimizde önerilen değişikliklerin tam manasıyla uygulamaya geçirilemediğini ifade etmektedir.

Kavak nahiyesinde de önerilen 5 yer adından yalnızca Celallı adı uygun bulunmuştur. Değiştirilmesi istenen Çakallı, Minoz, Mahmudlu yer adlarının da değiştirilmeden kullanımı sürdürülmüştür.

<sup>33</sup> Eröz, *a.g.e.*, s. 49.

<sup>34</sup> Eröz, *a.g.e.*, s. 50.

Alaçam nahiyesi için sancaktan değiştirilmesi önerilen 5 yerleşim yer adından hiç birisinin değiştirilmediği, hatta önerilen; Köseköy, Akgüney, Bedeş, Alemete adlarının günümüze kadar benimsenip kullanıldığı, bunlardan sadece Bedeş'in, Soğukçam; Alemete'nin de Umutlu olarak daha sonraki dönemde değiştirildiği anlaşılmaktadır.

Bafra kazasında, değiştirilmesi önerilen yerleşim yeri adlarından sadece Yeşiltekte'nin, Yeşilköy ile Yukarı Gazibeyli ve Aşağı Gazibeyli'nin de Gazibeyli adlarıyla benzerlikleri görülmektedir. Diğer değişikliği istenen yer adlarının ise, yapılması istenen değişikliğe göre uygulamaya geçmediği görülmektedir. Çünkü değişikliği düşünülen yer adlarından Aktekke, Bakırpınar, Lengerli, Kaydalapa, Gelemağrı, Çulhakoca, Gazibeyli, Mardar teklif edilen değişiklikten sonra da aynen kullanılmıştır. Yine İneuzi, İnözüköşaca; Domuzağlı, Domuzağı; Harizen, Harız; Hırsemenkiler, Hırsamengeller; İnegazi, Eynegazi; Muğamlı, Muamlı; Demeşk, Demşek; Martıka'a, Martıkale; Kuşluğan, Kuşluğan; Virancuk, Virancık adlarının okunuşlarından hareket edilerek yapılan değişikliğe göre kullanılmasına aynı şekilde sürdürülmüştür.

Çarşamba kazasında ise, kazanın adı ile 1 mahallenin yer adının değiştirilmesi istenmişse de değişiklik uygulanmaya geçmemiştir. Terme kazasında da kaza adının değiştirilmesi önerilmesine rağmen buna uyulmamıştır.

Ünye kazasındaki 19 yerleşim adının değiştirilmesi teklif edilmiştir. Burada da istenilen değişikliklere göre bir düzenleme yapılmamıştır. Sadece Fındıklı adının kullanıldığı dikkati çekmektedir. Ama bu adı değişiklikle önerilen ad mı, yoksa daha sonra verilen ad mı olduğu anlaşılamamaktadır. Ünye'de değiştirilmesi düşünülen yer adlarından Göbi'nin Göbü; Yavı'nın Yavi; Fardil'in Fartil; Alivera'nın Alivara; Göbinalcı'nın Göbünalcı şeklinde söylenilmesi sürdürülmüştür.

Fatsa kazasında da, diğer kazalardaki gibi istenilen yer adı değişikliklerin uygulanması hayata geçirilememiş, eski adların kullanılmasına devam edilmiştir<sup>35</sup>.

Samsun; Merkez Kazası ve Kavak, Alaçam Nahiyeleri ile Bafra, Çarşamba, Terme, Ünye, Fatsa kazaları dâhilinde isimleri değiştirilen mahalle, köy, nahiye ve kazaların yeni isimlerine ait toplu tablolar aşağıda gösterilmiştir.

<sup>35</sup> Samsun'daki yer adları değişiklikleri için bkz. Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimiz Dahiliye Vekâleti Yayını, İstanbul.1928, s.193-197,708-725, Belediyeler/Köyler, T.C İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Türk İdareciler Vakfı Yayınları, Ankara.1985, s.689-698, Belediyeler/Köyler, T.C İçişleri Bakan lığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Türk İdareciler Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s.547-555

**Tablo IV/a:** Canik Sancağı Merkez Kazası Dâhilinde İsimleri Değiştirilecek Mahallelerin ve Köylerin İsimleri

Değiştirilmesi İstenen İsim	Değiştirilerek Verilecek İsim	Günümüzdeki Kullanılan İsmi
Mekde Mahallesi	Hamzabey Mahallesi	
Rum Mahallesi	Yıldırım Mahallesi	
Sa'dibey Mahallesi	Fethiye Mahallesi	
Katolik Mahallesi	Nusretiye Mahallesi	
Protestan Mahallesi	İslambey Mahallesi	
Adriya Mahallesi	Çandarlı Mahallesi	Andırya (Antyeri)** Çandır
Kadamut Köyü	Güzelpınar Köyü	Kadamut (Çatkaya)**
Balaç Köyü	Balibey köyü	Balaç*
Olyasse Köyü	Karahalilbey Köyü	Olyas (Çobanözü)**
Koymat Köyü	Firuzbey Köyü	Koymat (Toybelen)**
Kamolos Köyü	Niyazlı Köyü	Kamolos (Kamalı)**
Alanosse Köyü	Alaca Köyü	Alonos (Alanlı)**
Memados Köyü	Yüksek Alan	Mamados (Meyvalı)**
Karasamsun Köyü	Karayazı Köyü	Karasamsun*
Kudedi Köyü	Gündoğdu Köyü	
Samrik Köyü	Sarıköy Köyü	
Kethüda oğlu Köyü	İsfendiyarbay Köyü	Kethüda dağı (Gürgendağ)**
Sarıyusuf Köyü	İlahiye Köyü	Sarıyusuf *
Çinik Köyü	Pirîpaşa Köyü	Çinik*
Sarıocak Köyü	Fazılâhmetpaşa Köyü	
Sebüce köyü	Savacıbey Köyü	
Tangarlo Köyü	Tursunlu Köyü	
<b>TOPLAM</b>	<b>6 Mahalle 13 Köy</b>	

\*İşaretli yer adları, değiştirilmeden günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

\*\* İşaretli yer adları, değiştirilerek günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

**Tablo IV/b:** Kavak Nahiyesi Dâhilinde İsimleri Değiştirilecek mahalle ve köylerin İsimleri

Değiştirilmesi İstenen İsim	Değiştirilerek Verilecek İsim	Günümüzdeki Kullanılan İsmi
Kavak	Durak	Değiştirilmek istenirse Durak
Rum Mahallesi	Atıfbey Mahallesi	
Ermeni Mahallesi	Bekirbey Mahallesi	
Minoz Köyü	Mahmutlu Köyü	Minoz (Çalbaş) ** Mahmutlu*
Çakallı Muhacirleri Köyü	Cevherli Köyü	Çakallı *
Celallu Köyü	Karaahmetli Köyü	Celallı*
<b>TOPLAM</b>	<b>2 Mahalle 3 Köy</b>	

\*İşaretli yer adları, değiştirilmeden günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

\*\* İşaretli yer adları, değiştirilerek günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

Tablo IV/c: Terme Kazası Dâhilinde İsimleri Değiştirilecek Kazanın İsimleri

Değiştirilmesi İstenen İsim	Değiştirilerek Verilecek İsim	Günümüzdeki Kullanılan İsmi
Terme Kazası	Sancaklı Kazası	Sancaklı* köy adı
<b>TOPLAM</b>	<b>1 Kaza</b>	

\*İşaretli yer adları, değiştirilmeden günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

Tablo IV/d: Alaşam Nahiyesi Dâhilinde İsimleri Değiştirilecek Mahallelerin ve Köylerin İsimleri

Değiştirilmesi İstenen İsim	Değiştirilerek Verilecek İsim	Günümüzdeki Kullanılan İsmi
Rum Mahallesi	Gündoğdu Mahall	
Köseköy Hristiyani Köyü	Kızıklı Köyü	Köseköy*
Akgüney Hristiyani Köyü	Akviran Köyü	Akgüney*
Bedişköyü Hristiyani	Kavacık Köyü	Bedeş (Soğukçam)**
Alemete köyü	Ahmedyeri Köyü	Alemet (Umutlu)**
<b>TOPLAM</b>	<b>1 Mahalle 4 Köy</b>	

\*İşaretli yer adları, değiştirilmeden günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

\*\* İşaretli yer adları, değiştirilerek günümüzde de kullanılan yer adlarıdır

Tablo IV/e: Bafra Kazası Dâhilinde İsimleri Değiştirilecek Köylerin İsimleri

Değiştirmesi İstenen İsim	Değiştirilerek verilecek İsim	Günümüzdeki Kullanılan İsmi
Bafra	Kızılırmak	Bafra*
Aktekke Hristiyani Köyü	Karatekke Köyü	Ak Tekke*
İneuzi Hristiyani Köyü	Tataroğlu Köyü	İnözükoşaca**
Ormanus Köyü	Barboros Köyü	
Domuzağlı Köyü	Oğuzeli Köyü	Domuzağı (Esentepe)**
Lorus Köyü İslami	Pirhasan Köyü	
Lorus Köyü Hristiyani	Selçuk Köyü	
Hırsemenkinler Köyü İslami	Turgud Köyü	Hırsamengeller (Karpuzlu)*
Hırsemenkinler Köyü Hristiyani	Muradoğlu Köyü	
Bakırpınarı Köyü Hristiyani	Çakırpınarı	Bakırpınarı*
Lengerli Köyü Hristiyani	Leyleli Köyü	Lengerli*
Ayazma Köyü	Niyazlı Köyü	
Tekirsarmaşık Köyü Hristiyani	Yeşiltekke Köyü	Yeşilköy*
Kaydalapa Köyü	Ağayurdu Köyü	Kaydalapa (Sarıçevre)**
Gelemağri Köyü	Karahalil Köyü	Gelemağri ( Koruluk ) **
Harizen Köyü	Hayırlı Köyü	Hariz*
Muğamlı Köyü	Zehuralakese Köyü	Muamlı (Altınay)**
Bediş Köyü Muhacirleri	Beypınarı Köyü	
Demeşk Köyü	Karşıyaka Köyü	Demşek (Ortadurak)**
Çulhakoca Hristiyani Köyü	Osmanyurdu Köyü	Çulhakoca*
İnegazi Hristiyani Köyü	Çamlicadere Köyü	EyNEGazi*

Kavanlık Hristiyanı Köyü	Koyundere Köyü	
Martıkal'a Köyü İslam	Kal'a Köyü	Martıkale (Doğankaya)**
Martıkal'a Köyü Hristiyanı	Kal'acık Köyü	
Gazibeyli Köyü İslam	Yukarı Gazibeyli Köyü	Gazibeyli*
Gazibeyli Köyü Hristiyanı	Aşağı Gazibeyli Köyü	Gazibeyli*
Kolay Köyü Hristiyanı	Kaval Köyü	
Kuşlıgan Köyü	Kuşalakese Köyü	Kuşlugan*
Virancuk Köyü	Şahinli Köyü	Virancık (Örencik)**
Mardar Köyü	Hızırbey Köyü	Mardar (Hasırlı)**
<b>TOPLAM</b>	<b>1 Kaza 29 Köy</b>	

\*İşaretili yer adları, değiştirilmeden günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

\*\* İşaretili yer adları, değiştirilerek günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

Tablo IV/f: Çarşamba Kazası Dâhilinde İsimleri Değiştirilecek Mahallelerin İsimleri

Değiştirilmesi İstenen isim	Değiştirilerek Verilecek İsim	Günümüzdeki Kullanılan İsmi
Çarşamba	Yeşilırmak	Çarşamba*
Ermeni Mahallesi	Karşiyaka Mahallesi	
<b>TOPLAM</b>	<b>1 Kaza, 1 Mahalle</b>	

\*İşaretili yer adları, değiştirilmeden günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

Tablo IV/ g: Ünye Kazası Dâhilinde İsimleri Değiştirilecek Mahallelerin ve Köylerin İsimleri

Değiştirilmesi İstenen İsim	Değiştirilerek Verilecek İsim	Günümüzdeki Kullanılan İsmi
Ünye Kazası	Saraybahçe Kazası	
Karakuş Nahiyesi	Karakayış Nahiyesi	
Rum Mahallesi	Bali Mahallesi	
Göbi Köyü	Küçükahmetli Köyü	Göbü*
Yavi Köyü	İhsaniye köyü	Yavi*
Fardil Köyü	Hevace Köyü	Fartil (Erenyurt)**
Mitrepoli Köyü	Baharlı Köyü	
Ancalu köyü	Feyzalu Köyü	
Alivera köyü	Şahsuvar köyü	Alivera (Beylerce)**
Genehor Köyü	Genvir köyü	
Göbinalcı Köyü	Büyükahmetli Köyü	Göbünalcı*
Samerdane köyü	Azizalakese Köyü	
Manastır Köyü	Nihazalakese Köyü	
Kumran Köyü	Çamlıca köyü	
Fartana Köyü	Fındıklı Köyü	Fındıklı**
Eldirtı Köyü	Gaziköy Köyü	
Tamauze köyü	Tavsalı Köyü	
Alapor Köyü	Alpagon köyü	

Tifi Köyü	Semerci Köyü	
<b>TOPLAM</b>	<b>1 kaza 1 mahalle 1 Nahiye 16 Köy</b>	

\*İşaretli yer adları, değiştirilmeden günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

\*\* İşaretli yer adları, değiştirilerek günümüzde de kullanılan yer adlarıdır.

Tablo IV/h: Fatsa Kazası Dâhilinde İsimleri Değiştirilecek Köylerin İsimleri

Değiştirilmesi İstenen İsim	Değiştirilerek Verilecek İsim	Günümüzdeki Kullanılan İsmi
Fatsa Kazası	Yalısaray Kazası	
Mağdala Köyü	Bademler Köyü	Mağdala (kayatepe)**
Tevkure Köyü	Beğci Köyü	
Fizmeulya Köyü	Yukarı Feylezler Köyü	
Fizmesüfla Köyü	Aşağı Feylezler Köyü	
Fındıklı Köyü	Fındıklı Köyü	
Gemenos Köyü	Kartal Köyü	
<b>TOPLAM</b>	<b>1 Kaza 6 Köy</b>	

\*\* İşaretli yer adları, değiştirilerek günümüzde de kullanılan yer adlarıdır

## Sonuç

Canik (Samsun) sancağındaki yer adlarının değişikliği hakkında, Dâhiliye Nezaretinden gönderilen genelde hem Canik isminin, hem de Çarşamba, Terme, Ünye, Fatsa ve Bafra kazaları ile Alaçam ve Kavak nahiyelerinin isimlerindeki bazı imlâ ve telaffuz değişiklikleriyle yer adlarının değiştirilmesi istenmiştir. Fakat belirtilen düşünceler istikametinde istenilen değişiklikler yapılmayarak mevcut şekillerinin korunarak kullanılmasının sürdürülmesi dikkat çekmektedir. Aynı şekilde merkez, kaza ve nahiyelere bağlı olan mahalle ve köy isimlerinin de önerilen şekilde değiştirilmesinin istenmesine rağmen çoğunlukla bu yerleşim yerlerinin isimlerinde de önemli değişiklikler yapılmayarak aynen kullanımlarına devam edilmiştir.

Bölgede kullanılan yerleşim yeri adlarının, genellikle coğrafyanın Türkleşme ve İslamlaşmasının izlerini taşıdığı kadar, halkın doğal çevreyi algılamasından da kaynaklanmaktadır. Nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olmasına rağmen, bölgede fetih öncesi yerleşim yeri adlarının önemli ölçüde mevcudiyetlerini sürdürmesine de şahit olunmaktadır. Bu da Türklerin her zaman yerleştikleri yerleşim yerlerinin isimlerini değiştirmediklerini göstermektedir. Bunu yanında Müslüman nüfusun yaşadığı bazı köy adlarının Manastır, Ayazma gibi isimleri olması, yine fetih öncesi gayrimüslimlerin kültürel özelliğini yansıtmaları bakımından önemlidir. Buna benzer yerleşim yeri adlarının ise dini yapı ve mekânların buralardaki mevcudiyetini gösterdiğini söyleyebiliriz.

Yerleşim yeri adlarından hareketle sancaktaki, bazı köylerin kurucularını tespit etmek imkânı bulunmaktadır. Şöyle ki; bölgede yapılan tahrirlerden belirlenen baba adının tespitiyle mümkün olabilmektedir. Buradan da şahıs adı

taşıyan Mahmudlu, Kara Ahmedli gibi yerleşim yeri adlarının bir boy adından kaynaklandığını belirtebiliriz. Kaydalapa yer adı gibi, bölgede Türkmen boylarının iskânında önemli görev üstlenmiş önderlerin isimlerini de almış olduğunu ifade edebiliriz. Ayrıca sancakta kullanılan yerleşim yeri adlarının büyük bir çoğunluğunun, bölgenin coğrafi özelliklerinden kaynaklanan adlandırmalar olduğu da gözlemlenmektedir.

XX. yüzyılın başlarından itibaren iktidarın/devletin yerleşim yeri adlarının değişikliğine gitme düşüncesinin altında, Türkçülük akımı istikametinde egemen olduğu coğrafyada Türk ve İslam kültürünün izlerini yansıtan ve Türk-İslam ülkesi bütünlüğü altında devletin birlik ve beraberliğine, kültürel açıdan katkı vermektir. Ama Canik (Samsun) sancağı genelinde yer adlarındaki değişiklik düşüncesinin tam olarak hayata geçirilememesi, bu ideale kültürel yönden düşünülen desteğin verilememesine sebep olmuştur. Buna rağmen sancak dâhilinde kısıtlı olarak yapılan yer adı değişikliklerinin hemen hemen tamamının cumhuriyet dönemine kadar kullanıldığını görülmektedir.

Yerleşim yeri adı değişikliklerinin hayata geçirilememesinin nedenlerinden biri sancaktaki komisyonun yaptığı değişiklik önerisinin Dâhiliye Nezaretince kabul edilip onaylanmamasıdır. Aynı zamanda değişiklik çalışmalarının başlatıldığı 1916 yılında, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda, çok faklı cephelerde Ekim 1918 kadar savaşta olması değişikliğin uygulanamamasının diğer bir sebebi olduğunu ifade edebiliriz.

Yer adları o coğrafyanın üzerinde yaşayanların vatani olduğunun belgesi ve toplumun coğrafyası ile bütünleşmesinin göstergesidir. Bundan dolayı yerleşim yeri adlarının değiştirilmesi konusunun, toplumun kültürel özelliklerini yansıttığı düşüncesi dikkate alınarak ilmi araştırma usullerine göre tetkik edilerek değerlendirilip değiştirilmesi şarttır.

## KAYNAKLAR

### 1-Arşiv Belgeleri

*Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Dâhiliye Nezâreti İdare-i Umûmiye (DH. İUM) nr.48/10 - 48/17

### 2-Araştırma ve İnceleme Eserleri

AKSAN, Doğan, "Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, Ankara 1973. s.185-187.

*Belediyeler/Köyler*, T.C İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Türk İdareciler Vakfı Yayınları, Ankara 1985.

*Belediyeler/Köyler*, T.C İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Türk İdareciler Vakfı Yayınları, Ankara 2001.



- “Canik Dağları”, *Büyük Larousse*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1986, C: 5, s.2168.
- DARKOT, Besim, “Canik”, *İslam Ansiklopedisi*, C: III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, s. 25.
- DEMİR, Necati, “Bir Coğrafi Bölge Olarak Canik, Tarihi Alt Yapısı”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, S: 380, Ankara 2004.
- DİLCİMEN, Kazım, *Canik Beyleri*, Ahali Matbaası, Samsun 1940.
- DİLCİMEN, Kazım, “Samsun Kelimesi”, *Ondokuz Mayıs Samsun Halkevi Dergisi*, S: 56, Samsun 1942, s.18.
- AKSAN, Doğan, *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilimi)*. C: III, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1982.
- ERİNÇ, Sırrı, “Güneydoğu Avrupa’da Türkçe Ekzonimler”, *İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*, S: 6, İstanbul 1989, s. 9-13.
- ERÖZ, Mehmet, “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S: 12, Ankara 1986, 43-53.
- HANIOĞLU, M. Şükrü, “Enver Paşa”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: XI, Ankara 1996, s.261.
- İSTANBUL, İbret- ÜNAL, B., “Çankırı’daki Köy Adları Üzerine Coğrafi Açından Bir İnceleme”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S: 7, (Ocak) İstanbul 2003, s.54.
- KARABORAN, H. Hilmi, “Türkiye’de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Yer Adları Bildirileri Sempozyumu, 11-13 Eylül*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, s. 97-142.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C: VII, TTK Basımevi, Ankara 1977.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C: VIII, TTK Basımevi, Ankara 1983.
- KAŞGARLI MAHMUD, “*Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi*”, Çev. Besim Atalay, C: I, TTK Basımevi, Ankara 1985.
- KILIÇ, Orhan, “Osmanlı Dönemi İdari Uygulamalar Bağlamında Canik’in Yönetimi ve Yöneticileri”, *Geçmişten Geleceğe 2006 Samsun*, Samsun 2006, s. 50
- Köylerimiz*, T.C İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Ankara, 1982.
- MEHMEDOĞLU, Alaeddin-ALİYEVA, Hatire A. “Yer Adları Tarihin Aynası’dır”, *Türk Kültürü*, C: 37, S: 437, Ankara 1999, s. 552-554.
- ÖZ, Mehmet, *XV – XVI. yüzyıllarda Canik Sancağı*, TTK Yayınları, Ankara 1999.
- ÖZ, Mehmet, “Samsun”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: 36, İstanbul 2009.
- Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimiz*, Dâhiliye Vekâleti Yayını, İstanbul 1928.
- UYGUR, Nermi, “Yer Adları”, *Türk Dili*, S: 187, Ankara 1967, s. 495-502.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Ordu İli Yer-Adları”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, C: 22, S: 256, Ankara 1980, s.20-22.
- YAVUZ, Serdar- ŞENEL, Mustafa, “Yer Adları (toponim) Terimleri Sözlüğü”, *Turkish Studies*, 8/8, Ankara 2013, s. 2239-2254.

